

Herr
politimesteren i Hamar.

106157

Sannheten om fhv. ordfører Oth. Opsand - lagfører Aksel Baardseth -
gårdbruker Gustav Syverud og frue Laura - og andre N.S. storbønders
sosiale innstilling. Tillegg til Stangesaken.

Det vakte skrekk og foferdelse her på Hedmark da avisene ga beskjede
om at gårdbruker Oth. Opsand var oppnevnt som ordfører i Stange, da han
var viden kjent for sin asosiale innstilling, og uvilje mot arbeidsfolk
i det hele.

I juni måned 1941 pågikk det forhandlinger mellom kommunerne og
Norsk kommuneforbund angående innvilgelse av et reguleringstillegg til de
kommunale funksjonærer. Som ordfører i Ringsaker sendte jeg melding til
kretsmeglingsmannen for Østlandet, at Ringsaker kommune vilde gi sine
funksjonærer dette tillegg. Men da det var noen kommuner her på Hedmark
som ikke vilde gi sine funksjonærer dette tillegg, blandt disse ordfører
Oth. Opsand, Stange, ble samtlige Hedmarksordførere innkalt til meglings-
møte i Oslo hos dommer Julsrud.

Under dette møte gav Opsand sin asosiale innstilling tydelig til
kende, og han nektet blankt å yde funksjonærene i Stange det ovenfor nevnte
reguleringstillegg. Opsands opptreden og uttalelser i det høve var
av slik art at dommer Julsrud tok Opsand kraftig fatt. Vi andre N.S. ord-
førere følte oss skamfulle og uvelle av Opsands opptreden og uttalelser.
Dommer Julsrud og brannkonstabel Ivar Nybakken der møtte som funk-
sjonærenes representant her i distriktet, kan forklare seg om hva Opsand
både sa og gjorde under dette møte.

Oth. Opsand hadde også nektet å anerkjenne landarbeidernes organi-
sasjoner og nektet å møte til forhandlingsmøte hos dommer Julsrud angående
opprettelse av tariff for Opsands arbeidere. Denne ble i denne forbindelse
av dommer Julsrud ilagt en bot for sin opptreden etter hva jeg har fått
opplyst. Det var forøvrig velkjent i Stange og utover Hedmarken Opsands
hat mot arbeidernes politiske og faglige organisasjoner, de så N.S. som
midlet denne og flere med nam skule bruke for endelig å få tuktet arbeids-
folk.

Opsands opptreden ovenfor velvoktere og andre arbeidere i Stange
kommune er bare uttrykk for denne hans uvilje mot arbeidernes organisasjo-
er, og hans syn på arbeidsfolk i det hele.

Som ny rådmann i Stange, foreslår jeg for ordføreren at Stange
kommune bevilger funksjonærene et krisetillegg på kr. 200,- pr år.
Jeg hadde selv som ordfører i Ringsaker innvilget dette. Opsand er imot
det, men jeg forelegger forslaget for herredstinget. Det var det første
møte jeg var i i Stange herredsting, og det vakte ikke lite oppsikt blandt
N.S. storbønene som Gustav Bakkedal, Toralf Overgaard, Jons. Myhr med flere
at det første den nye rådmann foretar seg er å foreslå lønnsforhøyelse
til funksjonærene. Det ble debatt om dette tillegget skulde gies eller
ikke ~~gives~~ og som argument for ikke å innvilge tillegget anfører Jons. Myhr
at det ikke var lovlig å gi lønnsstillegg, andre fremholder det er fare å
forhøye funksjonærenes lønninger da de er høye nok som de er, og det blir
også fremholdt at lønnsforhøyelsen vil skape inflasjon. Alt er bare tale-
måter. Disse N.S. storbønder kunde na sagt vi er imot lønnsforhøyelsen.
Får funksjonærene høyere lønninger kommer landarbeiderne og forlanger løns-
tillegg og det vil jo ramme oss selv. Dette ble et også sagt etter møtet
av de samme N.S. storbønder. Jeg forstod godt at det var dette som var
årsaken til uviljen mot forslaget. Enden blir da at ordføreren motstrebene
innvilger tillegget til en del av funksjonærene, men ikke til alle de jeg
hadde foreslått. Se forøvrig Hamar Arbeiderblad for 22 oktober 1942 hvor
referat av møtet er gjengitt. Det var mitt syn på det sosiale spørsmåls
løsning, og N.S. storbøndenes antisosiale innstilling som var grunnårsaka

til fylkesfører Axel Aas forlangende om at jeg skulde fjernes fra Hedmak sammen med at jeg ikke vilde være visergutt for N.S. og være disse menns utøvende redskap.

Før jeg og lensmann Oppegaard var innkalt til kretsfører Sundgaard i slutten av februar 1943- og hvor denne hadde Reichborn i det tyske sikkerhetspolitiet til å passe på oss - ble der i Stange holdt et større selskap hos N.S. bonden Ole Bakkedal på den tid varaordfører i Stange kommune. I dette selskap var foruten fylkesføreren, lagfører Bårdseth og frue, Gustav Bakkedal, Gustav Syverud med frue Laura, Toralf Overgaard med frue, landbruksskolebestyrer Helge Bakkedal, Jons Myhr og flere. Det er under store middager at avgjørelsene blir tatt, så også i dette tilfelle, det var under dette selskap det ble bestemt at jeg og lensmann Oppegaard skulde fjernes fra Stange, og grunnen. Jo de så oss som en fare for sine egoistiske standsinteresser. Derfor passet det så utmerket å betegne oss som kommunister for å gjennomføre foretaket, og også grund slik at de kunde bruke det tyske sikkerhetspolitiet mot oss.

Mens fylkesfører Aas, kretsfører Sundgaard, ordfører Øpsnad, lagfører Bårdseth og fru Syverud (komite Laura) arbeider med alle midler for å få gjennomført dette sitt foretakende, er det ingen i Stange som tør ha det minste befatning med meg. Først etter at fylkestinget var slutt om våren og fylkesmann Vries Hassel åpent hadde tatt parti og kamp opp for meg, er det igjen noen som tør ha omgang med meg igjen.

En tid like etter at fylkestinget var ferdig er jeg en kveld bedt til ordfører Wollebæk. Mens vi sitter og prater spør plutselig fru Wollebæk mig, om jeg vil svare ærlig på følgende spørsmål: "Er De kommunist, eller er De ikke." Jeg blir forbauset over spørsmålet og spør hvordan hun kan spørre slik. Fru Wollebæk forteller da, at hun og hennes mann hadde vært i et større selskap hos Nils Hagen-Bergseng på Tønsaker, det hadde vært flere N.S. der enn ordfører Wollebæk. Flere av Stanges største gårdbrukere hadde forøvrig vært der, og min person hadde vært inngående drøftet. Selskapet hadde fastslått jeg ikke var nasist, men derimot kommunist, og som grund for dette anførte hun: at jeg på Tingvold like over nyttår 1943 skulde ha betegnet gårdbrukerne som bolsjevikere. Plutselig står denne historie klart for meg. Det hadde vært et møte på Tingvold og etter møtet drikker ordfører Wollebæk og varaordfører Bakkedal med meg kaffe sammen. Under samtalen da kommer Bakkedal inn på vanskelighetene med å skaffe jordbruket arbeidshjelp, og han skylder dette på at arbeidsfolk de har det for godt nu, de tjener for meget, og de blir stive og vanskelige å ha med å gjøre. Som et eksempel på dette forteller Bakkedal at han hadde snakket til en arbeider som brukte hans jorde som "bøveit" og denne hadde nu svart og vært oppsetsig ovenfor Bakkedal ~~akksakksakks~~ og sier han i denne forbindelse at der er på tide at det gjøres noe for å stoppe disse bolsjevikerne før de kommer for langt. Jeg spør Bakkedal hvorfor han betegner arbeidsfolk som bolsjevikere. Arbeidsmannen er da nordmann han som De han er like norsk enten han arbeider på eget gårdsbruk eller en arbeider for andre. Jeg var irritert over han uttalelse, og jeg spør Bakkedal De vil gjerne skaffe deres familie alt det beste de kan av mat klær, og dine barn den beste utdanning, og forøvrig skape Deres eiendom større. For å nå dette målet forlanger bøndene bedre betaling for sine produkter, men det er derfor ingen som betegner bøndene som bolsjevikere, eller samfundstormere. Arbeidsmannen som ~~ingenting~~ intet har utenom sin arbeidskraft, har også de samme krav og retter som denne vil ha gjennomført for seg og sine, og arbeidsmannen forlanger mere for sin vare-arbeidskraften - men når han forlanger lønnsforhøyelse, da blir arbeidsmannen stemplet som bolsjevik, er det slik N.S skal gjennomføre fellesnyttan foran engennyttan? Jeg får ikke noe svar her på, begge tar de sine luer og går. Det er disse uttalelser som er blitt kolportert videre av Bakkedal, til Bårdseth og andre, og som senere ble nytte mot meg.

Jeg svarer fru Wollebæk: "at jeg i alt mitt virke offentlig har jeg bestandig strebet etter, å få en sosial utjevning og en større aktelse for arbeidsfolk, om dette er kommunisme kan ikke jeg avgjøre".

De sosiale forhold i Stange var fortvilede, hvilket jeg så ofte personlig fikk se, under de befaringer jeg gjorde sammen med forsorg forstander Grosberg, og det var forferdelige boligforhold i bygda, og mange eide knapt klær så de kom ut av huset.

Jeg omtalte dette for Vries Hassel mens denne satt i husarrest på Brattbakken, denne fortalte meg da at Nasjonalhjelpen hadde igjen en del klær og dette skulde Stange få, hvis kommunen vilde påta seg utdelingen av disse klær. Jeg takker for denne hjelpen, og til jul blir det utdelt mye klær til de som er i størst nød. Det sosiale motsetningsforhold mellom storbøndene og småkårsfolk er også meget utpreget i bygda, og dette sammen med at Stange i årrekker har vært arbeiderstyrt gjør at mange storbønder under okkupasjonen nu ser sin tid til å ta tilbake det forsømte.

Under gjennomføring av kommunal pensjonsordning for funksjonærene møter jeg den samme sosiale uvilje, og det blir gjort alle de forsøk som kan brukes for å ødelegge det fremlagte forslag til pensjonsordning. I første omgang får de også saka utsatt i herredstinget, og mener dermed at nu er vel saka endelig skrinlagt, men jeg tar den opp pånytt og nu blir den gjennomført.

Under innhøstningsarbeide høsten 1944 kommer daværende helsesøster Gudrun Erland på mitt kontor, og spør hva hun bør foreta seg i følgende sak:

En kone som bodde i et husvær tilhørende Otn. Opsnad hadde søkt helsesøsteren om bistand, da hennes 11 - 12 års gamle gutt var syk, og ikke hadde sko. Tiltrods for dette hadde gutten i flere uker gått i tungt innhøstningsarbeide hos Opsnad. Av Opsnad hadde gutten fått et par utgatte gummistøvler som var rent for store for ham, og der måtte gutten dag etter dag slite i disse tunge gummistøvler og dertil syk. De dager som gutten ikke hadde møtt frem til arbeidet hadde Opsnad selv vært og hentet ham. Helsesøsteren hadde vært og besøkt guttens mor, og undersøkt at forholdet var riktig, gutten var elendig og sikket syk. Helsesøsteren hadde derfor nektet gutten å arbeide inntil han bli frisk. Moren holdt gutten derfor hjemme, og nektet Opsnad da han henvendte seg pånytt med sitt forlangende om at gutten skulde møte fram til arbeide. Etter dette får moren brev fra Opsnad, hvor han gjør kjent at dersom gutten ikke straks møter frem til arbeide vil moren bli utkastet fra huset. Moren som helsesøsteren hadde gjort henvendelse til Opsnad, men alt var nyttesløst, den syke gutten skulde tvinges til å arbeide, tiltrods for at han var syk og ikke hadde sko. Moren som gutten visste ikke hva de skulde foreta seg for å redde seg.

Da jeg personlig kjente til Opsnads antisosiale innstilling, og jeg visste han var rasende på meg, vilde det derfor ikke nytte for meg å gjøre henvendelse til ham om forholdet. Jeg bad imidlertid helsesøsteren om å få beholde de dokumenter hun hadde om forholdet. Neste morgen forelegger jeg derfor forholdet for ordføreren med krav om ~~med krav om~~ at her må det noget gjøres. Det er også lignende tilfælde som dette som er bragt inn for meg, med krav om at det måtte gripes inn, i disse tilfælde var det også N.S. bønder. Vi blir derfor enige om å sende dokumentene over til redaktør Dippner i Hedemarkingen med krav om at han skriv en leder om disse ting, og gjør kjent at det er N.S. ~~bønder~~ gårdbrukere som praktiserer dette system. Dippner tar saken alvorlig han henter helsesøsteren i bil, og om kvelden ringer Dippner til meg og refererer den den leder han har skrevet, den er frisk og setter tingene på plass. Jeg tar derfor avisa begjærlig neste morgen, idet jeg gleder meg til å lese lederen. Men, nei, det var ingen slik leder, men derimot det vanlig sprøyt. Jeg ringer derfor til Dippner og forespør hvor det er blitt av lederen. Denne forteller at fylkesfører Aas har nektet å ta inn denne. Dippner hadde forelagt lederen for presselederen, og denne hadde spurt fylkesføreren, og denne var blitt meget fortørnet over lederen. Fylkesføreren hadde sagt at den vilde skade N.S.'s renome - ja var det egentlig igjen noget av det renome på den tid - og hadde gitt ordre om at land-

arbeidernes sosiale forhold i det hele ikke måtte omtales, og fordi ledelsen vilde skade fremtredende N.S. medlemmer.

I skrift og i tale propaganderte disse N.S. koryfeer om deres egne og N.S. partiets sosiale innstilling og at det var småkårsfolks interesser de kjempet for, men i gjerning fortonte denne sosialisme seg slik som fylkesføreren endog nektet å omtale et så graverende forhold som hoveri. Jeg selv fikk også en smekk i samme forbindelse, om at jeg fortsatt var under oppsikt av N.S.

Jeg ber avhørt E. Wollebæk, B. Dippner og søster Gudrun Erland om saka.

N.S. gårdbruker Gustav Bækkedal på Veen i Stange, en mann som forøvrig den hele tid jeg var i Stange etterstrebet meg, og som stod Opsand og Bårdseth nær, var meget nær når det gjaldt kampen mot meg har en lignende sosial innstilling. Gustav Bækkedal hadde sine arbeidere boende i så elendige hus, at knapt noen dyreeier vilde ha dyr i slike hus. Bækkedal var av helserådet flere ganger fått henstillinger om at husene var helt sundhetsfarlige for mennesker, fagorganisasjonen hadde også arbeidet med Bækkedal, men denne gjør intet for å bedre på forholdet. I 1943 såvidt jeg erindrer må daværende distriktslæge Andersen nekte at husen fortsatt brukes til menneskebolig, men Bækkedal bryr seg intet om dette han er jo N.S. mann og hvorfor ta hensyn til slike påbud som gjøller bedring av boligforhold for arbeidsfolk. Nei, nå kan arbeidsfolk, disse svina - jeg kjenner talen - ha det så godt.

Jeg ber fmv. distriktslæge Andersen avhørt om forholdet.

Gustav Bækkedal lønner sine arbeidere så årtig elendig at en av hans arbeidere - såvidt jeg husker het denne Jacobsen - må henvende seg til forsorgsvesenet for at han og hans familie skal kunde leve. Dette skjer i en tid hvor de større gårdbrukere "skuffer" inn penger, hvor denne gårdbrukeren dertil er "sosialist." Konen henvender seg til meg i sin nød, idet forsorgforstanderen nekter familien bidrag da mannen har arbeide hos Gustav Bækkedal. Jeg undersøker saka sammen med forsorgforstander Grosberg konens framstilling av forholdet er sandt, familien kan ikke eksistere på det mannen tjener, og penger til klær blir det overhodet ikke. Jeg forelegger saka for ordføreren med krav om at denne straks griper inn i dette forhold, det er en skam for bygda i sin helhet at slikt forekommer og skjer med myndighetenes bistand og kjennskap, og jeg ber ordføreren at denne også forelegger forholdet for N.S. slik at denne bevegelse kan få kjennskap til disse "nasjonalsosialister".

Jeg hadde ventet at denne sak skulde ha bragt liv i en døende sosial samvittighet, men hva skjer, mannen og familien blir omgående sparket fra Gustav Bækkedal, og fattigvesenet må la familien flytte inn i en av forsorgsvesenets huser. N.S. foretar seg intet med en mann som Gustav Bækkedal med slik sosial innstilling, og han blir fortsatt brukt i det kommunale styre etter forlangende av lagfører Bårdseth.

Det er ikke til å undres over at jeg blir en lite ønsket person blandt mennesker med slik innstilling, og hvor den sosiale samvittighet for lengst er drept å et egistisk pengebegjær.

Jeg ber avhørt E. Wollebæk og J. Grosberg.

I mitt forhold som leder for ligningsvesenet i Stange, hadde jeg de samme synspunkter gående fra N.S. medlemmene, jeg skulde misbruke min stilling ved å fritta disse for skatt de skatter som de som andre skattytere måtte utrede. Jeg lot meg ikke bruke til dette, og det gjorde sitt til at hatet fra N.S. ble så stort som det ble.

I Meldingsblad for N.S. for Hedmark og Opland "Birkebeineren" nr. 1 og 2 for 1944, ad medlemskap i N.S. og hvor fylkesfører Aas har framlagt sin "landsvikordning" for de som melder seg ut av N.S. har fylkeføreren uttalt: Side 4 avsnitt KONSEKVENSEN OG MOTIVET. Det vesentlige synspunkt er: HVA ER RESULTATET AV DET MANNEN HAR GJORT? Har han gjort det samfund han er satt til å leve i - og som han aldri kan melde seg ut av noe GODT eller VONDT med sin handlemåte? Har han hjulpet sitt folk eller har han skadet det?

Ved det oppgjør som nu pågår må en fram til motivene for de siktedes handlinger ved at de meldte seg inn i N.S. og nettopp her ligger kjernen for å få et rettferdig oppgjør. De N.S. medlemmer som her er beskrevet så N.S. som det våben som skulde brukes for endelig en gang å få knekket arbeidernes politiske og faglige organisasjoner, og endelig få satt munnkurv på arbeidsfolk.

Hvorfor gjorde dea dette ? Jo fordi de ved sitt medlemskap kunde fremme snevre egoistiske standsinteresser, og fremme sine personlige begjær når det gjalt å mette sin pengesekk.

Mot denslags "ideologi" har jeg kjempet en fortvilet kamp gjennom alle okkupasjonsårene, og hvordan tror påtalemyndighetene det egentlig hadde artet seg her i distriktet, hvis ingen med sosialt ansvar og samvittighet hadde motarbeidet slike personer og dette svstem. Det var en like intens kamp som ble ført inden N.S., mot misbruk og tvang, og undertrykkelse av den fattigste del av befolkningen, de som fikk bære de største ~~tenk~~ byrder under krigen.

Jeg har selv ofte utsatt meg for direkte fare i kampen mot dette system og disse menn, jeg sitter i fengsel. Mens de som en kan spørre: Har de gjort noget godt, eller ~~kon~~dt, ved sitt medlemskap ? Og har de hjulpet sitt folk eller har de skadet det ? går som frie menn.

æ r b ö d i g s t

.Oskar Kjonerud.(sign.)